

Jan Hosten, *De tempeliers in de Lage Landen* (Horizon; Amsterdam 2020) 528 p., ill., €26,99 ISBN 9789463962261

Vlaamse riddermonniken in de verf gezet?

Bij het grote publiek is er geen middel-eeuws thema zo populair als de opkomst en ondergang van de tempeliers. Logisch, want er zit veel in: ridderleven, een combinatie van gebed en geweld, grillige koningen, zwalkende pausen en een ketterproces, eindigend in de brandstapel voor de grootmeester en andere ordeleden. Toch heeft de academische geschiedschrijving er in de Lage Landen weinig belangstelling voor gehad. En dat is vreemd omdat de bakermat van de orde behalve in de Champagne in Vlaanderen lag. Daar, maar ook in Henegouwen, Luik en Brabant had ze veel vestigingen. Hoe verhielden deze ordehuizen zich door de tijd heen tot hun sponsors en de orde als geheel? In hoeverre werd het bestaan van hun bewoners geraakt door het militaire en politieke lot van de ordeleden in het werkterrein aan de grenzen van de christenheid? We weten er weinig van omdat de studie ernaar tot dusver is overgelaten aan archivariissen en erudiete lokale historici. De Ieperse journalist Jan Hosten is een van hen. Hij verzamelt al sinds jaar en dag gegevens over het 'Nederlandse' aandeel in de orde, en probeert daarbij aansluiting te vinden bij de internationale historiografie, die met name in Engeland, Frankrijk en Israël sinds de jaren tachtig flinke vooruitgang heeft geboekt. Hij publiceerde er in 2006 een boek over en biedt daar nu een bijgewerkte reprise van in een omvangrijk geïllustreerd werk, voorzien van diverse bijlagen maar zonder index.

De tekst op de achterflap, over de Nederlanden als 'logistieke en financiële

draaischijf' van de Tempelorde, suggereert dat haar huizen in onze streken centraal staan. De indeling laat echter zien dat dit maar half het geval is. Pas aan het eind, na zeven hoofdstukken over de algemene ordegeschiedenis in relatie tot de kruistochten, volgen twee capita over de tempeliers van de Lage Landen. Deze hebben het karakter van losse inventarisaties en zijn dus beter te lezen als bijlagen. Zo valt daarin op dat Ieper en West-Vlaanderen met vijftig bladzijden een hoofdrol krijgen terwijl aan het even zo belangrijke Frans-Vlaanderen onder het kopje Nord/Pas-de-Calais slechts tien pagina's zijn besteed. Van een systematische vergelijking, ontleding en fasering is geen sprake. Wel probeert de auteur in zijn algemene verhaal de rol van de Vlaamse en ook Brabantse broeders en begunstigers extra te belichten, bij het ontstaan en bij drama's als de val van Akko in 1291. Om die reden had in de boektitel beter het woordje 'in' vervangen kunnen worden door 'en': *De tempeliers en de Lage Landen*.

Als we het boek zo nemen als variant op de vele populaire syntheses in het Engels, zonder centrale vraagstelling maar met de nadruk op de inbreng van Vlaamse broeders, wat heeft het dan te bieden? Gemeld kan worden dat het voor de hoofdlijn steunt op het werk van erkende experts als Malcolm Barber, Alain Demurger, Helen Nicholson en Jochen Burgtorff. Ook voor kleinere thema's vindt men er wel recente inzichten in verwerkt. Dat betekent dat bijvoorbeeld de oorsprong als een groep ridders verbonden

met de Heilig Graf-kerk, als epicentrum van het juist veroverde Jeruzalem goed is geschetst. Hosten leidt de lezer via zijn voetnoten en bibliografie naar juiste literatuur, al missen we wel het *Monasticon* over de tempeliers in België van Michel Nuyttens uit 1999 en Xavier Baecke's Gentse masterscriptie over de perceptie van de Tempelorde in de Zuidelijke Nederlanden uit 2011.

Het boek laat zich nu eens makkelijk en dan weer moeilijk lezen. Makkelijk omdat Hosten een echte verteller is die formuleert met korte zinnen. Moeilijk omdat hij voortdurend met namen en gebeurtenissen strooit, om maar geen raid, interne vete of schermutseling te missen. Lastig is ook dat hij dit doet zonder nadrukkelijk de opbouw en doorontwikkeling van de ridderorden en die van de kruisvaardersstaten op elkaar te betrekken. Hosten zet daarbij de Tempelorde na haar officiële stichting in 1120 al te snel neer als het permanente leger dat de Latijnse staten militair overeind moest houden, terwijl die toch lang steunden op de inbreng van kroonvazallen. In de delen die handelen over de periode na de val van Jeruzalem in 1187 is sprake van een disbalans. Het

ingevoegde hoofdstuk over de hiërarchie beschrijft in tien pagina's alleen de organisatie in de Levant en geeft geen antwoord op de vraag hoe en met welke middelen de communicatie en controle binnen het totaal van de orde werden verzorgd. Het erna volgende hoofdstuk over de tijd tussen 1240 en 1312 beslaat dan weer niet minder dan zestig bladzijden. De eraan meegegeven titel 'Het laatste avontuur' wekt de suggestie dat hier om één lange aanloop naar het onvermijdelijke einde in 1312 gaat. Hier had de auteur beter voor een behandeling in twee delen kunnen kiezen: met een hoofdstuk over de tijd tot met de val van Akko in 1291 en een ander over de mislukte zoektocht naar een nieuwe missie sinds 1304 en de gebeurtenissen rondom het ketterproces van 1307 tot 1312.

Ondanks deze minpunten, en met de opmerking dat veel basisdata in de bezit-sinventarisaties een kritischer benadering hadden verdiend, kan Hostens boek mogelijk wel als referentiewerk dienen om belangstellenden op weg te helpen bij vervolgonderzoek.

Hans Mol, Fryske Akademy Leeuwarden en Universiteit Leiden

Jürgen Strothmann, *Karolingische Staatlichkeit: Das Karolingische Frankenreich als Verband der Verbände*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 116 (De Gruyter; Berlijn en Boston, 2019), 505 p., €119.95 ISBN 9783110641202

Het Karolingische rijk als verband van verbanden

Het boek van Jürgen Strothmann staat in een lange historiografische traditie. Historici zijn al decennialang gefascineerd door de politieke organisatie van het vroeg-middeleeuwse Karolingische rijk. Aan de

basis van die fascinatie ligt de eenvoudige vraag hoe het toch mogelijk is dat Karel de Grote en zijn familieleden een rijk dat bijna net zo groot was als het West-Romeinse Rijk ruim een eeuw op een grotendeels